Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

ASIANTUNTIJALAUSUNTO LAKIVALIOKUNNALLE HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ 4/2016 (Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain 10 luvun sekä pakkokeinolain 6 ja 7 luvun muuttamisesta)

Ehdotetut rikoslain 10 luvun muutokset, jotka liittyvät Oikeusrekisterikeskuksen tehtäviin

Esityksen 10 luvun 2 §:n 6 momentin mukaan:

> "Hyötyä ei tuomita menetetyksi siltä osin kuin se on palautettu tai tuomittu taikka tuomitaan suoritettavaksi loukatulle vahingonkorvauksena tai edunpalautuksena. Jos korvaus- tai edunpalautusvaatimusta ei ole esitetty tai se on vielä ratkaisematta silloin, kun menettämisvaatimuksesta annetaan ratkaisu, menettämisseuraamus on tuomittava."

Esityksen 10 luvun 2 §:n 7 momentissa (uusi säännös) poiketaan siitä nykyisin poikkeuksettomasta pääsäännöstä, jonka mukaan menettämisseuraamusta ei tuomita, jos samassa oikeudenkäynnissä tuomitaan korvaus tai edunpalautus:

> "Sen estämättä, mitä 6 momentissa säädetään, tuomioistuimen on korvaus- tai edunpalautusvaatimuksen esittäjän pyynnöstä ratkaistava menettämisvaatimus ja siirrettävä korvaus- tai edunpalautusvaatimus käsiteltäväksi riita-asioiden oikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä, jos vieraassa valtiossa on omaisuutta jäädytettynä tai siihen rinnastettavan toimenpiteen kohteena Suomessa tuomittavan menettämisvaatimuksen turvaamiseksi. Tuomioistuimen on tällöin myös korvaus- ja edunpalautusvaatimuksen esittäjän pyynnöstä ratkaistava välituomiolla kysymys korvaus- tai edunpalautusvelvollisuudesta."

Esityksen 10 luvun 11 §:n 2 momentissa puolestaan todetaan seuraavasti:

> "Jos korvausta taikka edunpalautusta on suoritettu tai tuomittu suoritettavaksi 2 §:n 6 momentissa tarkoitetun ratkaisun antamisen jälkeen, menettämisseuraamus voidaan panna täytäntöön vastaavalla määrällä vähennettynä. Jos menettämisseuraamus on jo pantu täytäntöön, Oikeusrekisterikeskus voi asianomaisen henkilön kirjallisesta hakemuksesta päättää, että vastaava määrä suoritetaan valtion varoista."

Ehdotettua rikoslain 10 luvun 2 §:n 7 momenttia koskevat kannanotot ja niiden perustelut

Edellä todettujen säännösten perusteella menetetyksi tuomitun hyödyn ja sitä vastaavan vahingonkorvauksen välinen suhde sekä niiden yhteensovittaminen määräytyisi vasta täytäntöönpanovaiheessa. Ehdotettu rikoslain 10 luvun 2 §:n 7 momentin säännös lisäisi Oikeusrekisterikeskuksen työmäärää ja heikentäisi tosiasiallisesti rikosasian asianomistajan asemaa jäljempänä esitetyllä tavalla. Etenkin laajoissa rikosasioissa ehdotetun säännöksen mukainen menettely johtaisi vaikeasti koordinoitavissa olevaan tilanteeseen siltä osin, mitä korvauksia tai edunpalautuksia on vähennettävä menettämisseuraamuksesta täytäntöönpanovaiheessa ja mitä korvauksia voidaan suorittaa asianomistajalle (korvauksenhakijalle) täytäntöönpannusta menettämisseuraamuksesta. Asianomistajan asema ei parane, mikäli järjestelmä muodostuu sekavaksi ja käytännössä vaikeasti hallittavaksi. Lisäksi on otettava huomioon se, että Oikeusrekisterikeskukselle ei välity tuomioistuimelta tietojärjestelmien kautta tietoa siitä, liittyykö menettämisseuraamukseen yksityisoikeudellinen vaatimus. Viimeksi mainitusta syystä ehdotetussa säännöksessä tarkoitetut tapaukset tulisivat yllätyksenä Oikeusrekisterikeskukselle, eikä yksityisoikeudellisen korvauksen ja menettämisseuraamuksen yhteensovittamiseen olisi mahdollista varautua.

Kansainvälisten oikeusapusopimusten ja ns. konfiskaatiopuitepäätöksen (2006/783/YOS) perusteella Suomeen ei saada kotiutettua menettämisseuraamustuomion perusteella kokonaan niitä varoja, jotka ovat jäädytettynä ulkomailla, vaan jäädytetyt varat tai osa niistä jää täytäntöönpanovaltiolle. Tällöin Oikeusrekisterikeskuksella ei ole välttämättä lainkaan menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta kertyneitä varoja, joista voitaisiin suorittaa asianomistajalle rikoslain 10 luvun 11 §:n 2 momentissa tarkoitettu korvaus. Rikosasian asianomistaja voi siten jäädä kokonaan ilman korvausta, koska hän ei voi kohdistaa täytäntöönpanotoimia erikseen vastaajaan sen vuoksi, että sama henkilö ei voi joutua suorittamaan sekä menettämisseuraamusta että sitä vastaavaa yksityisoikeudellista korvausta.

Ulkomailla olevan omaisuuden turvaamista koskevat ratkaisut tehdään usein jo esitutkinnan aikana, mutta ehdotetun uuden säännöksen perusteella ratkaisu yksityisoikeudellisen korvausvaatimuksen ja menettämisseuraamusvaatimuksen käsittelytavasta tehtäisiin vasta tuomioistuimessa. *Käytännössä asianomistajan on oikeudenkäynnissä erittäin vaikea arvioida, olisiko hänellä mahdollisuuksia saada vahinkonsa korvatuksi menettämisseuraamustuomion täytäntöönpanosta kertyvillä varoilla.* Esitutkinnan aikana tehdyt ratkaisut ulkomailla sijaitsevan omaisuuden turvaamisesta voivat pakottaa asianomistajan vaatimaan ehdotetun säännöksen mukaista välituomiota, vaikka se ei olisi hänelle edullista.

Asianomistajan mahdollisuuksiin saada korvausta menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta kertyvistä varoista vaikuttavat lisäksi seuraavat asiat:

> Menettämisseuraamusta periessään Oikeusrekisterikeskus käyttää sakon täytäntöönpanosta annetun lain (9.8.2002/672) perusteella velkojan puhevaltaa mm. maksukyvyttömyysmenettelyissä. Esimerkiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun laissa (25.1.1993/57) annetaan merkitystä monessa kohdin sille, mikä on velkojan asema ja mikä merkitys velkajärjestelyllä on velkojalle. Menettämisseuraamus on valtiolle tuleva saatava, joten esimerkiksi yksityishenkilön velkajärjestelyssä velkojan asemaa tarkastellaan siitä lähtökohdasta, että valtio on saatavan velkoja. Mikäli yksityishenkilö velkoisi itse korvausvelkaansa maksukyvyttömyysmenettelyssä, niin velkajärjestelyn edellytyksiä harkittaessa voitaisiin ottaa huomioon paremmin asianomistajan asema ja se, mikä merkitys velkajärjestelyllä on yksityishenkilölle. *Menettämisseuraamuksena peritty saatava voi tulla velkajärjestelyssä (helpommin kuin yksityinen saatava) järjesteltyä kokonaan siten, ettei asianomistajalle voida rikoslain 10 luvun 11 §:n 2 momentin perusteella suorittaa korvausta.*
>
> Velkojien maksunsaantijärjestyksestä annetun lain (30.12.1992/1578) perusteella määräytyy se järjestys, jossa velkojille suoritetaan maksu konkurssissa tai ulosotossa, kun velallisen varat eivät riitä kaikkien saatavien maksamiseen. *Menettämisseuraamus on edellä mainitun lain 6 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella konkurssissa ja ulosotossa viimeksi suoritettava saatava. Asianomistajan yksityisoikeudellinen saatava olisi täytäntöönpanossa paremmassa asemassa kuin menettämisseuraamus.*
>
> Rikoslain 8 luvun 14 §:ssä (Tuomitun menettämisseuraamuksen raukeaminen) säädetään menettämisseuraamuksen erityisestä vanhentumisajasta, mikä on puolet lyhyempi kuin yk-

sityisoikeudellisen saatavaan vanhentumisaika: *Menettämisseuraamusta ei saa panna täytäntöön, kun kymmenen vuotta on kulunut lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä.*

Lisäksi on otettava huomioon, että asianomistaja ei voi saada valtion varoista korvausta viivästyskoron osalta. Rikoslain 10 luvun 11 §:n 2 momentin perusteella korvausta voidaan suorittaa valtion varoista vain siihen määrään asti, kun menettämisseuraamus on pantu täytäntöön. Menettämisseuraamukseen tuomittu ei ole velvollinen maksamaan korkoa valtiolle. Valtion varoista ei voida rikoslain 10 luvun 11 §:n 2 momentin mukaisessa korvausasiassa suorittaa asianomistajan korvaussaatavalle korkoa, koska korvauksenhakijan ja valtion välillä ei ole korkolaissa tarkoitettua velkasuhdetta, eikä koronmaksuvelvollisuudesta ole tätä asiaa koskevaa erityissäännöstä (ks. LaVM 4/2013 vp – HE 2/2013 vp). Ehdotetun rikoslain 10 luvun 2 §:n 7 momentin mukaisessa tilanteessa menettämisseuraamuksen täytäntöönpano kestää tavanomaisesti jopa vuosia, koska täytäntöönpanoa suoritetaan ainakin osittain ulkomailla. *Edellä mainitusta syystä asianomistajalle voi aiheutua viivästyskoron osalta kohtuuton tilanne, kun menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta mahdollisesti kertyviä varoja on odotettava vuosia.*

Yhteenveto

Ehdotetusta uudesta rikoslain 10 luvun 2 §:n 7 momentin säännöksestä tulisi luopua, koska se tosiasiassa heikentää monilta osin asianomistajan mahdollisuutta saada korvausta tai edunpalautusta. Säännöksen suurin ongelma liittyy siihen, että edellä todettujen kansainvälisten täytäntöönpanoinstrumenttien perusteella Suomeen ei saada kotiutettua kokonaan niitä varoja, joista asianomistajalle voitaisiin suorittaa korvausta rikoslain 10 luvun 11 §:n 2 momentin perusteella. Euroopan unionissa on valmisteltavana uusi ehdotus konfiskaatiopäätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta ja tulevassa sääntelyssä olisi otettava huomioon erityisesti asianomistajan asema täytäntöönpanosta kertyvien varojen tilityksessä. Ehdotetun rikoslain 10 luvun 2 §:n 7 momentin mukaisen menettelyn tarvetta voitaisiin harkita uudelleen siinä yhteydessä, kun uutta ehdotusta konfiskaatiopäätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta käsitellään.

Ehdotettu rikoslain 10 luvun 2 §:n 7 momentin säännös johtaa lisäksi siihen, että Oikeusrekisterikeskukselle tulisi enemmän sellaisia menettämisseuraamuksia täytäntöönpantavaksi, joihin liittyy yksityisoikeudellinen korvausvaatimus. Taloudellisesti niukkana aikana tulisi harkita tarkoin sitä, onko valtion roolia tarpeen lisätä rikoslain 10 luvun 11 §:n 2 momentin käyttöalaa laajentamalla: Oikeusrekisterikeskus toimisi käytännössä rikosasiassa asianomistajan perintätoimistona. Oikeusrekisterikeskuksen työmäärä kasvaisi tällöin olennaisella tavalla, koska rikoslain 10 luvun 11 §:n 2 momentin mukaisia korvaushakemuksia tehtäisiin enemmän. Esityksessä ei ole huomioitu tältä osin lainkaan taloudellisia vaikutuksia. Oikeusrekisterikeskukselle tulisi varata henkilöresurssien lisäksi riittävät resurssit asianmukaisten tietojärjestelmien rakentamiseen, kehittämiseen ja ylläpitoon (mm. korvausasian käsittelyä ja korvausten maksatusta varten).

Sakari Haataja, perintälakimies

Postiosoite
PL 157
13101 Hämeenlinna

Käyntiosoite
Vanajantie 10 B
13110 Hämeenlinna

Puhelin
029 5665 631

Sähköpostiosoite ja kotisivu
oikeusrekisterikeskus@om.fi
www.oikeus.fi/oikeusrekisterikeskus